

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2021-59-16B Rīgā

30.06.2023.

Nr. 6-6/21

SIA “[A]”
e-pasta adrese

Zināšanai:
**Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības ministrija**
pasts@varam.gov.lv

Par īpašumtiesību izmantošanas ierobežojuma kompensāciju aizsargājamā dabas teritorijā

Tiesībsargs ir izskatījis pārbaudes lietu Nr. 2021-59-16B, kas ierosināta par iespējamu īpašumtiesību aizskārumu, neparedzot kompensācijas par īpašumtiesību ierobežojumiem nekustamajos īpašumos, kas atrodas īpaši aizsargājamā dabas teritorijā – dabas liegumā [...] (turpmāk arī – dabas liegums). Dabas liegums kopš 2005.gada ietverts Eiropas Savienības (turpmāk – ES) nozīmes aizsargājamo teritoriju tīklā Natura 2000.

Iesniedzēja prasījums un norādītie faktiskie apstākļi

1. Sabiedrībai ar ierobežotu atbildību “[A]”, reģ. Nr. [...] (turpmāk – Iesniedzēja) pieder zemes vienības ar kadastra apzīmējumiem [1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [6], ar kopējo platību 686,2 ha (turpmāk kopā – Īpašums), no kuriem 603,7 ha ir noteikts zemes lietošanas veids – zeme zem zivju dīķiem. Tostarp 555 ha zemes zem zivju dīķiem atrodas dabas liegumā [...].

2. Īpašumā esošos dīķus, kuros Iesniedzēja audzē zivis, Iesniedzēja piesaka Lauku atbalsta dienesta (turpmāk – LAD) administrētajam pasākumam “Akvakultūra, kas nodrošina vides pakalpojumus” saskaņā ar Ministru kabineta 2014.gada 3.novembra noteikumiem Nr.692 “Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas kārtība pasākumā “Akvakultūra, kas nodrošina vides pakalpojumus””. 2020.gadā platību atbalstam Iesniedzēja esot pieteikusi 242,77 ha, no kuriem 232,97 ha atrodas īpaši aizsargājamā dabas teritorijā. Tajos dīķos, kuros nepietiek ūdens zivju audzēšanai, Iesniedzēja zivis neaudzē un līdz ar to nevar pieteikties minētajam atbalstam. Bez zemes transformācijas, Iesniedzēja nevarot veikt cita veida saimniecisko darbību. Citas saimnieciskās darbības veikšanai konkrētajos dīķus, kuros nepietiek ūdens zivju audzēšanai, nepieciešamā zemes transformācija ir aizliegta ar Ministru kabineta 2010.gada 16.martā noteikumu Nr.264 “Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” (turpmāk – Noteikumi Nr.264) 16.16. apakšpunktu.

Papildus e-pasta sarakstē Iesniedzēja ir norādījusi: “kāpēc ir noteikts aizliegums mainīt zemes lietošanas veidu dīķiem NATURA 2000 teritorijās, ja Dabas liegumu aizsardzības plānā^[1] tiek uzsvērts, ka dīķi tā ir vērtība, kuru vajag saglabāt, bet realitātē dabā daudzos dīķos nav ūdens, tie ir aizauguši ar kokiem un krūmiem. Faktiski jau tie vairs nav dīķi. Dīķi tie ir tikai uz „papīra”. Mūsaprāt iestādēm vajadzētu meklēt risinājumus, kā saglabāt teritorijā dīķus. Ja dīķi pieder privātpersonām, tad meklēt stimulus, lai privātpersonas uzturētu dīķos ūdeni, tādejādi saglabājot dabas daudzveidību teritorijā. Bet vienīgais, ko iestādes dara, ir aizliedz mainīt zemes lietošana veidu, cerot, ka problēma pati atrisināsies. Iestādes meklē iegāstus, kāpēc neveidot atbalstu NATURA 2000 teritorijās, nevis kā varētu atbalstīt šīs teritorijas.”

Būtībā ūdens līmeņa regulāra izmainīšana (paaugstināšana un pazemināšana) esot saistīta ar zivju audzēšanas specifiku. Kopumā Iesniedzēja uzsver, ka konkrētajos dīķos, kuros pietrūkst ūdens daudzums zivju audzēšanai, veikt atļautās darbības ūdens līmeņa paaugstināšanai ir ekonomiski neizdevīgi un pat neiespējami, savukārt veikt zemes lietošanas veida maiņu, lai gūtu ienākumus no šīs īpašuma teritorijas, ir aizliegts. Vienlaikus saņemt kompensāciju par aizliegumu veikt zemes lietošanas veida maiņu arī neesot paredzēts.

Iesniedzējs uzskata, ka kompensācijas par ūdens resursa trūkumu būtu maksājamas no Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fonda (turpmāk – EJZAF). Proti, Iesniedzējs norāda uz Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 508/2014 (2014. gada 15. maijs) par Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un ar ko atceļ Padomes Regulas (EK) Nr. 2328/2003, (EK) Nr. 861/2006, (EK) Nr. 1198/2006 un (EK) Nr. 791/2007 un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1255/2011² (turpmāk – Regula Nr. 508/2014) 54. pantu.

Iesniedzējs atzīst, ka tā esot politiska izšķiršanās vai atbalsta maksājums Natura 2000 teritorijām par ūdens trūkumu tiek maksāts no EJZAF līdzekļiem vai valsts budžeta līdzekļiem.

Atbildīgo ministriju sniegtie skaidrojumi

3. Atbildot uz tiesībsarga informācijas lūgumu, Zemkopības ministrija ir paskaidrojusi,³ ka jautājums par kompensāciju zemes transformācijas lieguma gadījumos ir Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk – VARAM) kompetencē. Vienlaikus ir sniegta informācija, ka Zemkopības ministrijai, VARAM un Iesniedzējai ir bijušas vairākas diskusiju tikšanās reizes par minēto jautājumu.

3.1. Zemkopības ministrija arīdzan norādīja, ka atbalsts Rīcības programmas zivsaimniecības attīstībai 2014.-2020. gadam (turpmāk – programma 2014-2020) ietvaros akvakultūras uzņēmumiem ir bijis pieejams 11 projektu iesniegumu iesniegšanas kārtās⁴ saskaņā ar Ministru kabineta 2015.gada 14.jūlija noteikumiem Nr.402 “Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas kārtība pasākumam “Produktīvi ieguldījumi akvakultūrā””. Tā ietvaros atbalstu varēja saņemt dažāda veida investīcijām akvakultūras uzņēmumu konkurētspējas un dzīvotspējas palielināšanai, tostarp arī lai nodrošinātu apstākļus ūdens organismu audzēšanai vai kultivēšanai, kā arī dīķu tīrīšanai, izņemot jaunu dīķu rakšanu. 2020.gada nogalē, saskaņā ar programmas 2014-2020 Uzraudzības komitejas⁵ lēmumu un Eiropas Komisijas apstiprināto programmas 2014-2020 grozījumu, pasākuma “Produktīvi ieguldījumi akvakultūrā” īstenošana noslēdzās.

¹ Dabas lieguma [...] dabas aizsardzības plāns no 2019.gada līdz 2025.gadam, apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2019. gada 20. decembra rīkojumu Nr.1-2/159 “Par dabas lieguma [...] dabas aizsardzības plāna apstiprināšanu” //Pieejams: [saite uz informāciju par dabas liegumu Dabas aizsardzības pārvaldes mājas lapā] .

² Consolidated text: Regulation (EU) No 508/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulations (EC) No 2328/2003, (EC) No 861/2006, (EC) No 1198/2006 and (EC) No 791/2007 and Regulation (EU) No 1255/2011 of the European Parliament and of the Council// <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014R0508-20220723>

³ Zemkopības ministrija 30.08.2021. atbilde Nr. 4.3-14e/1631/2021.

⁴ Informācija Lauku atbalsta tīmekļa vietnē - <https://www.lad.gov.lv/lv/atbalsta-veidi/projekti-un-investicijas/atbalsta-pasakumi/22-02-produktivi-ieguldijumi-akvakultura-225>

⁵ <https://www.zm.gov.lv/zivsaimnieciba/statiskas-lapas/uzraudzibas-komitejas-reglaments?id=5440#jump>

Arī nākošajā programmēšanas periodā Rīcības programmas zivsaimniecības attīstībai 2021.-2027.gadam (turpmāk – programma 2021-2027) ietvaros turpināts sniegt atbalstu investīcijām akvakultūras uzņēmumos. Par to ir informēti arī akvakultūras nozares komersanti Zemkopības ministrijas organizētajos programmas 2021-2027 projekta publiskās apspriešanas pasākumos.

3.2. Atbalsts par papildus izmaksām vai neiegūtiem ieņēmumiem kompensācijas veidā esot pieejams akvakultūras komersantiem, kas akvakultūras produkcijas audzēšanā izvēlas piemērot metodes, kas sekmē paaugstinātu vides standartu sasniegšanu, saskaņā ar Ministru kabineta 2014.gada 3.novembra noteikumi Nr.692 “Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas kārtība pasākumā “Akvakultūra, kas nodrošina vides pakalpojumus””. Šim atbalstam pieteiktajiem kopumā 3,9 tūkstošiem hektāru dīķu platību saņem 29 akvakultūras komersanti, tajā skaitā arī Iesniedzēja. 38% no pieteiktajām platībām atrodas Natura 2000 teritorijās. Ar atbalsta saņēmējiem un saņemto atbalstu var iepazīties LAD tīmekļa vietnē⁶, kurā atbalsta saņēmēji tiek publicēti ES tiesību aktos noteiktajā kārtībā.

3.3. Zemkopības ministrija plāno turpināt nodrošināt atbalstu akvakultūrai savas kompetences sfērā un ES tiesību aktos noteiktajā ietvarā. Atbalstu programmas 2021-2027 ietvaros plānots nodrošināt investīcijām akvakultūrā, kompensēt neiegūtos ieņēmumus akvakultūras komersantiem, kas ievēro paaugstinātas vides prasības, bioloģiskās akvakultūras produkcijas ražotājiem, kā arī bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas kontekstā par nemedījamo un aizsargājamo dzīvnieku un putnu nodarītajiem zaudējumiem akvakultūrai, ko pašreiz sedz saskaņā ar Ministru kabineta 2021.gada 18.februāra noteikumiem Nr.114 “Kārtība, kādā zemes īpašniekiem vai lietotājiem nosakāmi to zaudējumu apmēri, kas saistīti ar īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, un minimālās aizsardzības pasākumu prasības postījumu novēršanai”.

3.4. Zemkopības ministrija atzīmēja, ka publisko atbalstu programmas 2021-2027 ietvaros var paredzēt tikai tādiem mērķiem, kas izvirzīti attiecīgajā ES regulējumā. EJZAF regulas⁷ 26.panta 1.punkta a) apakšpunktā noteikts, ka sniegtajam atbalstam akvakultūras jomā ir jāveicina “ilgtspējīgas akvakultūras darbības, jo īpaši akvakultūras ražošanas konkurētspējas stiprināšana, vienlaikus nodrošinot, ka darbības ilgtermiņā ir ekoloģiski ilgtspējīgas”. Savukārt Regulas Nr. 1380/2013⁸ 4.pants, nosaka akvakultūras definīciju – “akvakultūra ir ūdens organismu audzēšana vai kultivēšana, izmantojot metodes, kas paredzētas attiecīgo organismu produkcijas palielināšanai, pārsniedzot vides dabiskās spējas”. Tādēļ publisko atbalstu kompensējoša maksājuma veidā programmas 2021-2027 ietvaros nevar paredzēt un sniegt par platībām, kurās netiek audzēta vai nav iespējams audzēt akvakultūras produkciju.

Papildus Zemkopības ministrija norādīja, ka dabas lieguma [...] dabas aizsardzības plānā noteikts, ka dīķu apsaimniekošana zivsaimnieciskās ražošanas nolūkā atbilst lieguma dabas aizsardzības interesēm un ir turpināma, tostarp tas var ietvert arī dīķu atjaunošanu, pārbūvi u.c. nepieciešamos darbus. Savukārt attiecībā uz atbalstu no programmas 2014-2020 saskaņā ar Regulas Nr. 508/2014 54.panta 2.punktu atbalstu NATURA 2000 teritorijās varēja sniegt gadījumā, ja akvakultūras uzņēmumiem savā darbībā būtu jāievēro papildus apsaimniekošanas pienākumi, kas izrietētu no attiecīgo NATURA 2000 teritoriju pārvaldības prasībām un kuru ieviešanas rezultātā uzņēmumiem rastos papildus izmaksas vai neiegūti ieņēmumi. Latvijas saistošie tiesību akti neuzliek papildus prasības dīķsaimniecību izmantošanā NATURA 2000 teritorijās. Nespēju ražot zivju produkciju konkrētajos dīķos radot dabiskie apstākļi, nevis tiesību

⁶<https://www.lad.gov.lv/lv/statistika/eiropas-jurlietu-un-zivsaimniecibas-fonds-1/ejzf-publiskosana-saraksts/>

⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1139 (2021. gada 7. jūlijs), ar ko izveido Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fondu un groza Regulu (ES) 2017/1004// <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32021R1139>.

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1380/2013 (2013. gada 11. decembris) par kopējo zivsaimniecības politiku un ar ko groza Padomes Regulas (EK) Nr. 1954/2003 un (EK) Nr. 1224/2009 un atceļ Padomes Regulas (EK) Nr. 2371/2002 un (EK) Nr. 639/2004 un Padomes Lēmumu 2004/585/EK.

aktu ierobežojumi, kā tas praksē var būt arī citās vietās dīksaimniecību aizņemtajās platībās, un ne tikai NATURA 2000 teritorijā.

3.5. Zemkopības ministrija vērsa uzmanību, ka publiskā finansējuma plānošanā un piešķiršanā jāņem vērā saimnieciskās lietderības principi, kas cita starpā nozīmē, ka nav pieļaujama publiskā finansējuma pārkompensācija un paredzēto atbalsta maksājumu pārklāšanās.

3.6. Zemkopības ministrija atzīmēja, ka minētie situācijas skaidrojumi par atbalsta iespējām ir darīti zināmi Iesniedzējai vairākkārtīgi.

4. VARAM ir paskaidrojusi⁹, ka tiešsaistes sanāksmē 2021. gada 9. jūnijā atkārtoti Iesniedzējai skaidrots iepriekš sniegtais viedoklis, tas ir, atbalsta pasākumi no EJZAF paredzēti par dīķu platībām, ja tajās tiek audzētas zivis. Kompensāciju veidus nosaka likums “Par kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās” (turpmāk – Kompensāciju likums) un nav paredzēta kompensāciju loka paplašināšana. Iesniedzējas pārstāvim sniegta informācija, ka plānots izstrādāt Ministru kabineta noteikumu projektu “Dabas lieguma [...] individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi”, kuru izstrādes laikā iespējams vienoties par atsevišķu platību zemes lietošanas kategorijas maiņas pieļāvumu. Sanāksmes galvenais fokuss bija atbalsta maksājumu saņemšana no EJZAF, no Iesniedzējas puses pamatojot to ar citu valstu maksājumiem. Par šāda EJZAF atbalsta (kad dīķos netiek audzētas zivis) esamību citās ES valstīs un atbilstību EJZAF regulai VARAM nav kompetenta komentēt. Vienlaikus ES regulu, kas paredz atbalsta maksājumus, ietvars nenosaka, ka visās dalībvalstīs šiem atbalsta pasākumiem jābūt identiskiem, tas ir, katras dalībvalsts kompetencē ir noteikt galvenos atbalsta mērķobjektus un sasniedzamos rezultātus, kas nodrošinātu ES direktīvu prasību sekmīgu īstenošanu konkrētajā dalībvalstī, ņemot vērā katras valsts specifiskos apstākļus. Līdz ar to katra atsevišķa privātpersona (tai skaitā, Iesniedzēja) nevar prasīt obligātu atbalsta maksājumu noteikšanu tieši konkrētas personas interesēs, tikai tāpēc, ka citā valstī tādi maksājumi, iespējams, ir pieejami. Latvijā savukārt var būt pieejami specifiski atbalsta pasākumi, kas nav noteikti citā valstī. Atbalsta pasākumiem jābūt mērķorientētiem, pieejamiem pēc iespējas plašākam pretendentu lokam, saskaņotiem ar iesaistītajām pusēm – nozares pārstāvjiem u.c. (bet ne ar katru konkrētu personu) un būtiski – salāgotiem ar kopējo finansējuma apjomu, lai novērstu atbalsta pasākumu pārmērīgu sadrumstalošanu un nosprausto mērķu nesasniegšanu (un tādejādi finansējuma nelietderīgu izmantošanu).

4.1. Attiecībā uz zemes lietošanas kategorijas maiņas aizliegumu VARAM norādīja, ka zemes lietošanas kategorijas maiņa pati par sevi nav darbība, bet gan citu dabisku vai cilvēku veiktu procesu (darbību) rezultāts – lauksaimniecībā izmantojamo zemju dabiska apmežošanās un cilvēku veikta apmežošana (sējot un stādot), būvniecība, derīgo izrakteņu ieguve, atmežošana, lai veiktu lauksaimniecisko darbību utml. Līdz ar to zemes lietošanas kategorijas maiņa un tās aizliegums patstāvīgi nevar būt par pamatu kompensācijas prasījumam. Kompensāciju likums paredz kompensāciju par lauksaimnieciskās vai mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās. Kā secināts judikatūrā¹⁰, kompensācija netiek noteikta atkarībā no tā saimnieciskās darbības veida, ko bija iecerējusi katra ierobežotā persona, bet gan par tādas saimnieciskās darbības ierobežojumu, kuru būtībā varētu veikt uz ikviena zemesgabala laukos (lauksaimniecība vai mežsaimniecība). Personai nav tiesības prasīt negūto peļņu par to, ka, nosakot saimnieciskās darbības ierobežojumus tai piederošajos zemesgabalos, nebija iespējams uzsākt peļņu nesošu uzņēmējdarbību. Senāts norāda, ka pienākums paciest īpašuma tiesību ierobežojumus sabiedrības interesēs lielākā vai mazākā mērā pastāv praktiski attiecībā uz jebkuru nekustamo īpašumu. Atbilstoši teritorijas plānojumiem ne jebkurā zemesgabalā var būvēt daudzstāvu biroju ēku vai rūpniecisku objektu. Kompensācija turpretim tiek paredzēta tikai tad, ja saimnieciskās darbības ierobežojums ir būtisks, un tikai tiktāl, lai atsvērtu ierobežojuma

⁹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2022. gada 7. janvāra atbilde Nr. 1-132/162 “Par dīķiem dabas liegumā [...]”.

¹⁰ skat. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. A42443506 (SKA – 35/2010)

nesamērību¹¹.

4.2. Konkrētajā gadījumā attiecībā uz Iesniedzējai piederošajiem dīķiem, VARAM papildus norādīja, ka Iesniedzēja pēc būtības savos iesniegumos nav norādījusi, kādu darbību būtu vēlējusies veikt zivju audzēšanai neizmantotajās dīķu platībās, tieši otrādi, pamatojot tikai uz dabas liegumā [...] noteikto zemes lietošanas kategorijas maiņas aizliegumu, pieprasīta kompensācija par teorētisku vēlmi mainīt zemes lietošanas kategoriju. Tā piemēram, Iesniedzējas īpašumā ir zemes vienība ar kadastra apzīmējumu [5], kas ir zeme zem [...] un [...] dīķiem (un atrodas vistālāk no pārējiem Iesniedzējas dīķiem). Saskaņā ar dabas lieguma [...] dabas aizsardzības plānu¹² (37. lpp.) [...] un [...] dīķi kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma netiek apsaimniekoti. Tādejādi var secināt, ka ūdens režīms [...] un [...] dīķos netiek regulēts, lai gan iepazīstoties ar dažādu gadu ortofoto kartēm, tajos uzkrājas ūdens (vairāk vai mazāk atkarībā no konkrētā perioda laikapstākļiem), kā arī ir nelielā zemes reljefa pazeminājumā. Līdz ar to jebkādas citas darbības (lauksaimnieciskā darbība, mežsaimniecība) esot maz ticamas, neveicot būtiskus meliorācijas u.c. darbus to apkārtņē. VARAM norādīja uz tiesvedības procesu par Iesniedzējas 2017. gada prasījumu pret LAD par kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumu¹³ Iesniedzējai piederošajās purva zemēs.¹⁴

4.3. Papildus VARAM atzīmēja, ka dīķu platībām, kuras netiek izmantotas un nav arī plānots izmantot zivju audzēšanai, var mainīt zemes lietošanas veidu no *zeme zem zivju dīķiem* uz *zemi zem ūdeņiem* (abi zemes lietošanas veidi ir zem vienas zemes lietošanas kategorijas - *Ūdens objektu zeme*), kas nav aizliegts arī šobrīd saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 16. martā noteikumi Nr. 264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" 16.16. apakšpunktu, jo netiek mainīta zemes lietošanas kategorija.

4.3.1. VARAM vērs uzmanību, ka Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrētajam zemes lietošanas veidam ir būtiska ietekme uz lauku zemes kadastrālo vērtību un secīgi – nekustamā īpašuma nodokli. Saskaņā ar Ministru kabineta 2020. gada 18. februāra noteikumu Nr. 103 "Kadastrālās vērtēšanas noteikumi" 103. punktu, kadastrālās vērtības aprēķina formulā attiecībā uz zemi zem zivju dīķiem piemēro lauksaimniecībā izmantojamās zemes III kvalitātes grupas bāzes vērtību euro par hektāru, savukārt zemei zem ūdeņiem (kas nav zeme zem zivju dīķiem) - lauksaimniecībā izmantojamās zemes I kvalitātes grupas bāzes vērtību euro par hektāru, kas reizināta ar koeficientu 0,8. Tā piemēram, [...] novada [...] pagastā¹⁵, kurā atrodas Iesniedzējai piederošie dīķi, lauksaimniecībā izmantojamās zemes III kvalitātes grupas vērtība ir 910 euro/ha, savukārt I kvalitātes grupas vērtība – tikai 125 euro/ha (nākotnes¹⁶ (no 2025. gada) provizoriskā bāzes vērtību atšķirība starp kvalitātes grupām ir vēl lielāka: III kvalitātes grupai – 2850 euro/ha, I kvalitātes grupai – 210 euro/ha).

4.3.2. Attiecīgi, aktualizējot dabai atbilstošāko zemes lietošanas veidu zemei zem dīķiem, ir iespējams samazināt nekustamā īpašuma nodokļa apmēru.

4.4. Sniedzot atbildi, VARAM informēja, ka izstrādājamajā Ministru kabineta noteikumu projektā "Dabas lieguma [...] individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" atbilstoši dabas lieguma dabas aizsardzības plānam Iesniedzējai piederošās dīķu platības ieteikts iekļaut dabas parka zonā, kurā būs pieļaujams ar Dabas aizsardzības pārvaldes rakstisku atļauju veikt darbības, kuru rezultātā tiek mainīta zemes lietošanas kategorija. Turklāt zivju audzēšana nav vienīgais iespējama dīķu izmantošanas veids – tā pat tos esot iespējams izmantot atpūtai dabā utml.

¹¹ skat. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr. A42443506 (SKA – 35/2010) motīvu daļas 18.punkts

¹² dabas aizsardzības plāns pieejams [saite uz informāciju par dabas liegumu Dabas aizsardzības pārvaldes mājas lapā]

¹³ Saskaņā ar [Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumu Nr. 264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi"](#) 16.12. apakšpunktu dabas liegumu teritorijā ir noteikts aizliegums purvos ierīkot dzērveņu plantācijas

¹⁴ Saskaņā ar Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas datiem zemes vienībā ar kadastra apzīmējumu 8472 001 0085 kā zemes lietošanas veids "purvs" reģistrēts 6,4 hektāros

¹⁵ Ministru kabineta 2014. gada 23. decembrī noteikumi Nr.838 "Noteikumi par kadastrālo vērtību bāzi 2016., 2017., 2018. un 2019. gadam" (tiek piemēroti arī 2020.-2024. gadam saskaņā ar [Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma](#) pārejas noteikumu 38. punkts)

¹⁶ <https://www.vzd.gov.lv/lv/noteikumi-par-kadastralo-vertibu-bazi-2022-2023-2024-un-2025-gadam> .

4.5. VARAM akcentēja, ka jebkuram atbalstam un kompensācijai jābūt samērīgam ar saimnieciskās darbības ierobežojuma būtiskumu un citas saimnieciskās darbības iespējamību jebkurā īpašumā, ņemot vērā arī valsts un ES fondu budžeta iespējas.

4.6. Attiecībā uz to, vai lietošanas tiesību aprobežojuma noteikšana ir uzskatāma par tādu tiesību aizskārumu, par kuru nekustamā īpašuma īpašniekam vienmēr būtu piemērojama kompensācija, VARAM ir norādījis¹⁷, ka Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta pirmais teikums paredz, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu, taču šo tiesību īstenošanai ir arī sociālas robežas, jo īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Proti, īpašumam ir arī sociāla funkcija, tas kalpo sabiedrības interesēm, un pēc Satversmes tiesas paustajām atziņām, nekustamā īpašuma lietošanas un saimnieciskās darbības ierobežojumus var noteikt, piemēram, vides saglabāšanas un aizsardzības interesēs. Turklāt attiecībā uz kompensāciju par īpašuma lietošanas aprobežojumu noteikšanu Satversmes tiesas spriedumos ir nostiprināta atziņa, ka īpašuma tiesības var ierobežot, bet ierobežojums ir attaisnojams, ja tas ir samērīgs. Lai nodrošinātu īpašuma tiesību ierobežojuma samērīgumu, likumdevējs var paredzēt īpašniekam atlīdzību par zaudējumiem, kas viņam nodarīti ierobežojuma rezultātā. Tomēr, atšķirībā no Satversmes 105.panta ceturrtā teikuma, kas paredz taisnīgu atlīdzību atsavināšanas gadījumā, Satversmes 105.pants neparedz, ka ikvienā gadījumā, kad īpašuma tiesības tiek ierobežotas, par to būtu jāparedz atlīdzība. Tādējādi likumdevējam ir piešķirta salīdzinoši liela rīcības brīvība izvērtēt, vai par īpašuma tiesībām noteiktajiem ierobežojumiem ir paredzama atlīdzība. Proti, fakts, ka nekustamajam īpašumam ar likumu noteiks īpašuma lietojuma tiesību aprobežojums nav nepieļaujams stāvoklis, kā arī negarantē, ka īpašniekam vienmēr pienāksies kompensācija. Tas, vai personai pienākas kompensācija par likumā noteiktu lietošanas tiesību aprobežojumu ir likumdevēja ziņā. Ņemot vērā minēto, likumdevējam ir jāizvērtē, vai noteiktais īpašuma lietojuma tiesību aprobežojums ir samērīgs un vai, neparedzot kompensāciju par konkrētā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumu piemērošanu, personas tiesības tiek vai netiek aizskartas tādā apmērā, ka nepieciešams noteikt kompensāciju par šādu tiesību aizskārumu.

Nobeigumā VARAM informēja, ka sadarbībā ar Zemkopības ministriju, Klimata un enerģētikas ministriju un citām ir aktualizēts kompensāciju īpaši aizsargājamās dabas teritorijās jautājums, lai rastu visiem (tai skaitā, zemes īpašniekiem) pieņemamu risinājumu. Ņemot vērā risinājumu būtisko finansiālo ietekmi un citu nozaru prioritātes, tā būtu valdības politiskā izšķiršanās, kuras rezultātu VARAM nevar garantēt.

Judikatūras atziņas Iesniedzējas tiesvedību lietās Latvijas Republikas Augstākajā tiesā un Eiropas Savienības Tiesā

5. 2022.gada 25.marta spriedumā Nr. [...] lietā Nr.[...]¹⁸ Latvijas Republikas Augstākā tiesa (turpmāk – Senāts) vērtēja, vai LAD ir pienākums piešķirt Iesniedzējai kompensāciju par aizliegumu aizsargājamās dabas teritorijās esošajos purvos ierīkot dzērveņu plantācijas¹⁹, ievērojot Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk - Harta) 17.pantā garantētās tiesības uz īpašumu.

Senāts šajā lietā 2020. gada 3. jūnijā pieņēma lēmumu Nr. [...],²⁰ ar kuru uzdeva prejudiciālus jautājumus Eiropas Savienības Tiesai (turpmāk – EST), tostarp, kā lietā

¹⁷ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2023.gada 24.aprīļa atbilde Nr. 1-132/2363 “Par kompensācijām par saimnieciskās darbības ierobežojumiem ĪADT”.

¹⁸ Latvijas Republikas Augstākās 2022. gada 25. marta spriedumu Nr. [...] lietā Nr.[...] [saites uz norādīto Augstākās tiesas spriedumu]

¹⁹ Saskaņā ar Ministru kabineta 2010.gada 16.martā noteikumiem Nr.264 “Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” 16.12.apakšpunktu dabas lieguma teritorijā ir noteikts aizliegums purvos ierīkot dzērveņu plantācijas. Saskaņā ar Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas datiem zemes vienībā ar kadastra apzīmējumu [1] kā zemes lietošanas veids “purvs” reģistrēts 6,4 hektāros.

²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2020. gada 3. jūnija Lēmumu Nr. [...] lietā Nr. [saites uz Latvijas Republikas senāta lēmumu]

piemērojamās atbilstošās ES tiesību normas²¹ interpretējamās kopsakarā ar Hartas 17.pantu. EST uz šiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēja 2022. gada 27. janvāra spriedumā lietā [...] ²². EST šajā spriedumā norādīja, ka Hartas 17. pantā garantētās tiesības uz īpašumu nav absolūta prerogatīva un ka to īstenošanai var tikt noteikti ierobežojumi, kuri ir pamatoti ar ES izvirzītiem vispārējo interešu mērķiem²³ un no Hartas 52. panta 1. punkta izriet, ka tiesību uz īpašumu izmantošanai var noteikt ierobežojumus, ar nosacījumu, ka šie ierobežojumi faktiski atbilst izvirzītajiem vispārējo interešu mērķiem un, ņemot vērā izvirzīto mērķi, nav uzskatāmi par nesamērīgu un nepieņemamu ierobežojumu, kas apdraud tādējādi garantēto tiesību būtību²⁴.

EST norādīja, ka vides aizsardzība ir viens no šiem vispārējo interešu mērķiem²⁵ un tādējādi vides aizsardzība var attaisnot tiesību uz īpašumu izmantošanas ierobežojumu.²⁶ Proti, konkrētajā lietā nav skatāma tiesību uz īpašumu atņemšana, bet tiesību izmantošanas ierobežojums.

EST secināja, ka “Hartas 17. pantu ir jāinterpretē tādējādi, ka Natura 2000 maksājums šajā tīklā ietilpstoša purva īpašniekam nav jāpiešķir tāpēc, ka saimnieciskajai darbībai, kuru var veikt šādā purvā, ir ticis noteikts ierobežojums, proti, aizliegums tajā ierīkot dzērveņu plantācijas, ja brīdī, kad īpašnieks iegādājās attiecīgo nekustamo īpašumu, tas zināja par šādu ierobežojumu”²⁷.

Tiesībsarga vērtējums

Noskaidrojās lietas faktiskos un juridiskos apstākļus, pieprasījis un izanalizējis informāciju no VARAM, Zemkopības ministrijas, Tiesu informācijas sistēmas un publiski pieejamos Eiropas Savienības Tiesas spriedumus, it īpaši kuros pieteicēja ir Iesniedzēja, tiesībsargs sniedz sekojošu viedokli.

6. Satversmes preambulā nostiprināts, ka ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu. Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību.

7. Satversmes 105.pantā nostiprinātas ikviena tiesības uz īpašumu.

Satversmes 105.pants, no vienas puses, ietver valsts pienākumu veicināt un atbalstīt īpašuma tiesības, proti, pieņemot tādus likumus, kas nodrošinātu šo tiesību aizsardzību, taču, no otras puses, valstij ir arī tiesības noteiktā apjomā un kārtībā iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā.²⁸

Civillikuma 927. un 928.pants noteic, ka ikvienam ir tiesības valdīt un lietot īpašumu, iegūt no tā visus iespējamus labumus, ar to rīkoties, bet šīs tiesības var tikt ierobežotas.

Kā atzinusi Latvijas Republikas Satversmes tiesa (turpmāk – Satversmes tiesa), tiesības uz īpašumu, ko privātpersonai garantē valsts, demokrātiskā tiesiskā valstī nav absolūtas un tās var ierobežot.

Pirmkārt, tiesības uz īpašumu sevī ietver arī īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Otrkārt, tiesības uz īpašumu var

²¹ Šajā lietā par Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 1305/2013 (2013. gada 17. decembris) par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1698/2005 (OV 2013, L 347, 487. lpp., un labojums – OV 2016, L 130, 1. lpp.), 30. panta 1. punktu un 6. punkta a) apakšpunktu.

²² Eiropas Savienības Tiesa 2022.gada 27.janvārī spriedumā lietā [...], [saites uz norādīto Eiropas Savienības tiesas spriedumu]

²³ Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 20. septembra spriedums lietā Lendra Advertising u.c./Komisija un ECB, no C-8/15 P līdz C-10/15 P, EU:C:2016:701, 69. punktu un tajā minēto judikatūru.

²⁴ Turpat, 70. punkts un tajā minētā judikatūra.

²⁵ Šajā nozīmē skat. Eiropas Savienības Tiesas, 2010. gada 9. marta spriedumu lietās ERG u.c., C-379/08 un C-380/08, EU:C:2010:127, 81. punktu, kā arī tajā minēto judikatūru.

²⁶ Eiropas Savienības Tiesas 2022.gada 27.janvārī sprieduma lietā [...], sprieduma 62.-64.p., [saite uz norādīto Eiropas Savienības tiesas spriedumu]

²⁷ Turpat, 67.p.

²⁸ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009.gada 19.novembra sprieduma lietā Nr.2009-09-03 11.1.punktu.

ierobežot saskaņā ar likumu. Līdz ar to tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja vien ierobežojumi ir noteikti ar likumu leģitīma mērķa labad un ir samērīgi ar šo mērķi.²⁹

8. Satversmes 115.pantā definēts, ka valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu.

Likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 2.panta otrajā daļā noteikts, ka aizsargājamās teritorijas ir ģeogrāfiski noteiktas platības, kas atrodas īpašā valsts aizsardzībā saskaņā ar kompetentu valsts varas un pārvaldes institūciju lēmumu un tiek izveidotas, aizsargātas un apsaimniekotas nolūkā:

— aizsargāt un saglabāt dabas daudzveidību (retas un tipiskas dabas ekosistēmas, aizsargājamo sugu dzīves vidi, savdabīgas, skaistas un Latvijai raksturīgas ainavas, ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos veidojumus utt.);

— nodrošināt zinātniskos pētījumus un vides pārraudzību;

— saglabāt sabiedrības atpūtai, izglītošanai un audzināšanai nozīmīgas teritorijas.

Likuma “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 43.panta pirmajā daļā noteikts, ka Eiropas nozīmes aizsargājamās dabas teritorijas (Natura 2000) ir vienots Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju tīkls. Tajā ietilpst īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kuras ir ES nozīmīgas un attiecīgajā bioģeogrāfiskajā rajonā vai rajonos būtiski sekmē īpaši aizsargājamiem biotopu veidiem vai īpaši aizsargājamām sugām labvēlīga aizsardzības statusa saglabāšanu vai atjaunošanu, var būtiski veicināt Natura 2000 tīkla vienotību, kā arī būtiski sekmē bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu attiecīgajā bioģeogrāfiskajā rajonā vai rajonos. Šajās teritorijās piemēro nepieciešamos aizsardzības pasākumus, lai saglabātu vai atjaunotu labvēlīgu aizsardzības statusu tiem biotopiem un sugu populācijām, kuru dēļ attiecīgā teritorija ir izveidota. Dzīvnieku sugām ar plašu izplatības areālu aizsardzība tiek nodrošināta tajās Natura 2000 teritorijās, kurām piemīt fizikālie un bioloģiskie faktori, kuri svarīgi, lai minēto sugu īpatņi varētu dzīvot un vairoties.

Atbilstoši likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” pielikumam „Latvijas Natura 2000 – Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju saraksts”, dabas liegums [...] ir C tipa teritorija, t.i., teritorija, kas noteikta īpaši aizsargājamo sugu un īpaši aizsargājamo biotopu aizsardzībai, ar vietas kodu [...].

Dabas lieguma [...] izveidošana, tiesiskais režīms un Iesniedzējas īpašuma tiesību nodibināšana

9. Dabas liegums [...] atrodas [...] novada [...], [...], [...] un [...] pagastos.

Dabas liegums izveidots un tā robeža apstiprināta ar Ministru kabineta 1999. gada 15. jūnija noteikumu Nr. 212 “Noteikumi par dabas liegumiem” 1.144. apakšpunktu (177. pielikums). Dabas liegums 2004. gadā iekļauts putniem nozīmīgo vietu sarakstā. Kopš 2005. gada dabas liegums (vietas kods – [...]) iekļauts Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju Natura 2000 tīklā kā teritorija, kas noteikta īpaši aizsargājamo sugu un īpaši aizsargājamo biotopu aizsardzībai. Dabas liegumam ir izstrādāts un ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2019. gada 20. decembra rīkojumu Nr.1-2/159 “Par dabas lieguma [...] dabas aizsardzības plāna apstiprināšanu” apstiprināts dabas lieguma dabas aizsardzības plāns 2019. – 2025. gadam. Plānā noteikti aktuālie dabas lieguma aizsardzības un apsaimniekošanas mērķi, izstrādāts apsaimniekošanas pasākumu plāns un sagatavoti priekšlikumi teritorijas zonējumam un individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projektam, aprakstīti prioritārie pasākumi, kas īstenojami dabas lieguma teritorijā konstatēto sugu un biotopu aizsardzībai un bioloģiskās daudzveidības palielināšanai. Patlaban dabas lieguma apsaimniekošanas un izmantošanas kārtību noteic Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 264 “Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” (turpmāk – vispārējie noteikumi).³⁰

²⁹ Sk. Satversmes tiesas 2007.gada 26.aprīļa sprieduma lietā Nr.2006-38-03 12.punktu.

³⁰ Tiesību akta projekta [...] “Dabas lieguma [...] individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejama: [saite uz tiesību aktu portālu]

Dabas liegums ir arī starptautiski putniem nozīmīga vieta Latvijā, kā arī ieteikta Ramsāres konvencijas vietu sarakstam.³¹

Dabas liegumā 47,8 % zemes ir valsts īpašumā, 50,5 % - privātā īpašumā, bet 1,7 % - pašvaldības īpašumā. Lielāko daļu dabas liegumā esošās zemes pārvalda un apsaimnieko AS "Latvijas valsts meži", [...] novada pašvaldības īpašumā ir [...] purvs (60,9 ha). Lielākais privāto zemju īpašnieks dabas liegumā ir SIA "[A]", kura īpašumu aizņem galvenokārt zivju dīķi.³²

10. Iesniedzējas īpašuma tiesības uz Īpašumu nodibinātas ar 2002.gada 19.marta pirkuma līgumiem un nostiprinātas zemesgrāmatās 2002.gada 27. novembrī, 6.decembrī ar atzīmi: "dabas liegums [...]".

Saskaņā ar likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" 33.panta otro un trešo redakcijā, kas bija spēkā līdz 2002.gada 2.aprīlim, "aizsargājamās teritorijas vai to daļas, kas iekļautas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas sastādītajā un apstiprinātajā sarakstā, var būt tikai valsts īpašumā un nav privatizējamas. Citas aizsargājamās teritorijas vai to daļas, kas nav iekļautas minētajā sarakstā, var būt pašvaldību vai fizisko un juridisko personu īpašuma tikai tad, ja tās šajā likumā noteiktajā kārtībā apņemas ievērot aizsargājamās teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumus, kā arī dabas aizsardzības plānu.

Šī likuma 34.panta pirmajā un otrajā daļā redakcijā, kas bija spēkā Iesniedzējas īpašumtiesību nodibināšanu uz Īpašumu laikā, noteikts, ka aizsargājamās teritorijās zemes īpašuma tiesības bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem var atjaunot un zemi fizisko un juridisko personu īpašumā var nodot tikai tad, ja šīs personas apņemas ievērot aizsargājamās teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumus un dabas aizsardzības plānu. Par to izdara ierakstu lēmumā par zemes piešķiršanu īpašumā, nostiprinot šos noteikumus ar ierakstu zemesgrāmatā.

Ministru kabineta 1997.gada 21.oktobra noteikumu Nr. 354 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi", kas bija spēkā pirms Iesniedzējas īpašuma tiesību nodibināšanas, 40.13 apakšpunktā bija noteikts, ka aizliegta dabas liegumu teritorijās zemes transformācija.

No minētā tiesībsargs nepārprotami konstatē, ka Iesniedzēja ir apzinājusies, ka Īpašums ir apgrūtināts un tā izmantošanas tiesības ir aprobežotas.

Dabas lieguma [...] nodibināšanas mērķis

11. Lai īpašuma tiesību ierobežojums būtu attaisnojams, tam jābūt noteiktam ne vien ar likumu, bet šim likumam jābūt izdotam leģitīma mērķa labad.

Dabas liegums [...] sākotnēji tika izveidots vietējas nozīmes dabas liegums putnu sugu aizsardzībai, bet 1999. gadā teritorija ieguva valsts nozīmes dabas lieguma statusu.³³

Konstatējot, ka ir nepieciešams nodrošināt apdraudētu dabas elementu (sugu, biotopu u.tml.) aizsardzību, iestājas likumīgs pamats īpašumtiesību aprobežošanai par labu sabiedrības interesēm³⁴.

Tādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas kā dabas liegumi un Natura 2000 teritorijas tiek veidotas dabas aizsardzības mērķu sasniegšanai. Īpašuma iekļaušana īpaši aizsargājamā teritorijā ir nenoliedzami uzskatāma par īpašuma tiesību aprobežojumu, kam ir leģitīms mērķis – vides aizsardzība, kas ir sabiedrības interesēs.³⁵

³¹ Dabas lieguma [...] dabas aizsardzības plāns no 2019.gada līdz 2025.gadam., 5.lpp.//Pieejams: [saite uz informāciju Dabas aizsardzības pārvaldes mājas lapā].

³² Tiesību akta projekta [...] "Dabas lieguma [...] individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejama: [saite uz tiesību aktu portālu].

³³ Tiesību akta projekta [...] "Dabas lieguma [...] individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejama: [saite uz tiesību aktu portālu].

³⁴ Sk. Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas 2010.gada 1.oktobra spriedumu lietā Nr.A4250008.

³⁵ Sk. sal. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 9.jūlija sprieduma [...] lietā Nr.[...] 11.punktu.

EST 2022. gada 27. janvārī spriedumu lietā [...], norādīja, ka vides aizsardzība ir viens no šiem vispārējo interešu mērķiem³⁶ un tādējādi vides aizsardzība var attaisnot tiesību uz īpašumu izmantošanas ierobežojumu.³⁷

Īpašuma tiesību izmantošanas ierobežojošās normas mērķis

12. Noteikumi Nr.264 16.16.apakšpunktā ar noteiktiem izņēmumiem dabas liegumā ir aizliegta zemes lietošanas kategorijas maiņa.

Tiesībsarga ieskatā šāds ierobežojums noteikts, lai nodrošinātu nepieciešamos apstākļus aizsargājamo sugu un biotopu labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanai un saglabāšanai atbilstoši aizsargājamās teritorijas izveidošanas mērķiem.

Īpašumtiesību ierobežojuma kompensējošie mehānismi

13. Konstatējot, ka ierobežojums noteikts ar likumu leģitīma mērķa labad, vienlaikus jāņem vērā, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē atzīts, ka īpašuma tiesību ierobežojumam, kas saistīts ar valsts tiesībām kontrolēt īpašuma izmantošanu, ir jāsasniedz taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības vispārējām interesēm un indivīda pamattiesību aizsardzību,³⁸ proti, tam jābūt samērīgam ar leģitīmo mērķi.

Kā atzinis Senāts, šo līdzsvaru sekmē kompensācija, kas būtībā samazina šā ierobežojuma apmēru, līdzsvarojot ierobežojumu ar atbilstošu mantisku ieguvumu.³⁹

EST 2022.gada 27.janvāra spriedumā lietā [...] ir secinājusi, ka “principā ES tiesībās dalībvalstīm ir piešķirta rīcības brīvība saistībā ar, pirmkārt, to šajās tiesībās paredzēto pasākumu izvēli, kurus tās izvēlas īstenot, un, otrkārt, to ierobežojumu vai aizliegumu noteikšanu, kuru dēļ tiek piešķirti maksājumi.”⁴⁰

Atzīstot, ka “lai gan, protams, dalībvalstis, ja vien tās rīkojas, ievērojot Savienības tiesības, attiecīgā gadījumā var uzskatīt, ka ir lietderīgi izmaksāt daļēju vai pilnīgu kompensāciju to zemes gabalu īpašniekiem, uz kuriem attiecas saskaņā ar Putnu direktīvu un Dzīvotņu direktīvu noteikti aizsardzības pasākumi, no šī konstatējuma tomēr nevar secināt, ka Savienības tiesībās pastāv pienākums piešķirt šādu kompensāciju”⁴¹, EST kopumā norādīja, ka Natura 2000 maksājums šajā tīklā ietilpstošas zemes īpašniekam nav jāpiešķir, ja brīdī, kad īpašnieks iegādājās attiecīgo nekustamo īpašumu, tas zināja par šādu ierobežojumu.⁴²

Kā norādīts šī atzinuma 9.punktā, Iesniedzējai īpašuma tiesību nodibināšanas laikā bija jāzina par īpašuma tiesību izmantošanas ierobežojumiem īpaši aizsargājamajā teritorijā.

³⁶ Šajā nozīmē skat. Eiropas Savienības Tiesas, 2010. gada 9. marta spriedumu lietās ERG u.c., C-379/08 un C-380/08, EU:C:2010:127, 81. punktu, kā arī tajā minēto judikatūru.

³⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2022.gada 27.janvārī sprieduma lietā [...], sprieduma 62.-64.p., [saite uz Eiropas Savienības tiesas spriedumu]

³⁸ Sk. Satversmes tiesas 2002.gada 20.maija spriedumu lietā Nr.2002-01-03 ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1982.gada 23.septembra spriedumu lietā „Sporrong un Lonroth pret Zviedriju”, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991.gada 18.februāra sprieduma lietā „Fredin pret Zviedriju” 51.punktu.

³⁹ Sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 6.oktobra lēmuma lietā [...] 10.punktu.

⁴⁰ Eiropas Savienības Tiesas 2022.gada 27.janvāra spriedumā lietā [...] 42.punkts, ievērojot 40.-42. punktus sniegtos secinājumus//Pieejams: [saite uz Eiropas Savienības tiesas spriedumu].

⁴¹ Eiropas Savienības Tiesas 2022.gada 27.janvāra spriedumā lietā [...], 66.punkts//Pieejams: [saite uz Eiropas Savienības tiesas spriedumu].

⁴² Turpat, 67.punkts.

Īpašuma tiesību izmantošanas ierobežojuma samērīgums

14. Vērtējot Iesniedzēja īpašuma tiesību ierobežojumu, kas aizliedz mainīt zemes lietošanas kategoriju, norādāms, ka Noteikumu Nr.264 16.16. apakšpunktā ir noteikti izņēmumi zemes kategorijas maiņas iespējamībai. Arī VARAM savā viedoklī, kas citēts šī atzinuma 4.3.punktā, ir norādījusi uz veicamām darbībām nekustamā īpašuma nodokļa aprēķina samazinājumam atkarībā no zemes lietošanas veida.

Vienlaikus īpaši ņemams vērā, ka VARAM ir izstrādājis jaunu noteikumu projektu “Dabas lieguma [...] individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” (Projekta ID [...]) (turpmāk – Noteikumu projekts)⁴³, kuram līdz 2023.gada 14.jūlijam ir noteikta publiskā apspriešana.

Noteikumu projektā dabas liegumā [...], lai nodrošinātu dabas lieguma aizsardzības mērķus, teritorijā sastopamās atšķirīgās vērtības un to saglabāšanai nepieciešamos nosacījumus un apsaimniekošanu, kā arī nodrošinātu dabas lieguma ilgtspējīgu attīstību, izstrādājot individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus, ir arī noteikts dabas lieguma teritorijas funkcionālais zonējums. Individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi izstrādāti, pamatojoties uz dabas lieguma [...] dabas aizsardzības plānā ietvertu informāciju un priekšlikumiem, jaunāko pieejamo informāciju par īpaši aizsargājamām sugām un biotopiem, kā arī ņemot vērā vispārējo noteikumu prasības.⁴⁴

Saskaņā ar Noteikumu Nr.264 2.punktu pēc Noteikumu projekta pieņemšanas dabas liegumā [...] nebūs piemērojams Noteikumu Nr. 264 16.16.apakšpunkts.

15. Ievērojot iepriekš secināto, tiesībsargs nekonstatē, ka Iesniedzējas īpašuma tiesību izmantošana būtu nesamērīgi ierobežota ar Noteikumu Nr.264 16.16.apakšpunktu, liedzot zemes kategorijas maiņu Īpašumā dīķos, kuros nepietiek ūdens zivju audzēšanai.

Pārbaudes lieta tiek pabeigta saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25.panta pirmo daļu.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne

⁴³ [saite uz Eiropas Savienības tiesas spriedumu].

⁴⁴ Tiesību akta projekta [...] “Dabas lieguma [...] individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejama: [saite uz tiesību aktu portālu].